

plemićima-posjednicima, odsjedaju u gostionici koja, izuzev ljubaznosti lijepe krčmarice (Kohl), nije često u stanju zadovoljiti njihove razmažene i prezahtjevne potrebe za hranom i smještajem (nevolje Ide von Düringsfeld-Reinsberg). Neki od njih, poput Kohla, posjećuju skromne skradinske manufakture (valjaonica), uočavaju živost na skradinskom trgu i ulicama, zapažaju živopisnost morlačkih običaja, nošnje i govora. Cilje posjeta Skradinu nerijetko je i stolna crkva, a skradinski biskup, kanonici, svećenstvo i visovački franjevci redovit su dio svečanog dočeka uglednih gostiju. Najznamenitijeg od njih, cara Franju Josipa I., veličanstvenim dočekom pozdravlja čitav grad, a u ime žiteljstva u općini, caru riječi dobrodošlice na hrvatskom jeziku upućuju skradinski župnik i straješina visovačkog samostana.

Povijesni osvrti na prošlost i kulturnu baštinu Skradina, posebice od strane inozemnih putnika, često su promašeni i netočni, ali ipak pokazuju njihov trud i dobru volju da sebi i čitateljstvu kojemu je putopis namijenjen objasne povijesna događanja na tom prostoru tijekom prošlih stoljeća. Njihova su svjedočanstva, izuzmemo li subjektivnost u pristupu i nepoznavanje osnovnih povijesnih činjenica, značajan izvor za poznavanje svakodnevnog života skradinskog kraja u prošlosti, ali i pokazatelj viđenja i stava zapadnoeuropske kulturne elite spram hrvatskog kraja i baštine. Knjiga Krešimira Čvrljka, upotpunjena brojnim korisnim opaskama i tumačenjima, zasigurno doprinosi boljem poznavanju hrvatsko-europskih kulturnih veza i prožimanja tijekom dugog niza prošlih stoljeća.

Lovorka Čoralić

Stjepan KR PAN, *Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti - prilozi za monografiju*, (Zavičajno društvo Brinjaka "Sokolac" Zagreb, Zagreb, 1995., 192 str.)

Posljednjih nekoliko godina ustrojen je "Sokolac" - Zavičajni klub Brinjaka u Zagrebu koji je svojim dosadašnjim nastojanjima oživio sjećanja na korijene hrvatske književnosti u potkapelskom kraju. U sklopu raznolikih kulturnih i gospodarstvenih djelatnosti prionuo je zahtjevnom projektu okupljanja volje, znanja i iskustva rasute brinjske baštine. Krunu dosadašnjih aktivnosti predstavlja izdavanje knjige sada već, nažalost, pokojnog profesora Stjepana Krpana *Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti - Prilozi za monografiju*, u Zagrebu, 1995.

Brinje je mjesto (500 m) istočno od Senja, u sjeverozapadnoj Lici, na cesti Karlovac - Senj, ima do 2000 stanovnika s užom okolicom (1991.), leži na Brinjskom (kraškom) polju (6 km²). Središte je istoimene općine koja se prostire u čitavom potkapelskom, brinjskom kraju između obronaka Velike Kapele i Velebita, a u sastavu je ličko-senjske županije i Republike Hrvatske. Na površini od 329 km² smjenjuju se brda i šumoviti predjeli obrasli crnogoricom i bjelogoricom s kraškim poljima među njima. Osnovne su gospodarske djelatnosti: ratarstvo, stočarstvo i drvna industrija.

Brinjski je kraj tipični emigracijski kraj iz kojeg je stoljetno iseljavanje i "privremeno" zapošljavanje izvan njega izazvalo niz negativnih pojava u ukupnom socio-ekonomskom razvoju tog prostora, stjecajem niza, za taj kraj uglavnom nepovoljnih, povijesnih okolnosti. Tako je prije sedamdesetak godina u

brinjskom kraju živjelo oko 18 000 žitelja, a sada svega 6 000, i to mahom starijih osoba.

Do sada o brinjskom kraju nije napisana niti izdana ni jedna cjelovita knjiga, veća studija ili monografija, nego samo pojedinačni uskotematski radovi. Osim toga, izvorni je materijal, nastao na raznim jezicima i u različitim vremenskim i političkim razdobljima, rasut po brojnim, često manje poznatim novinama, časopisima, arhivskim fondovima ili zbirka pa je i to čimbenik koji nemalo otežava i usporava eventualno ozbiljnije i sustavnije znanstvenopovijesno istraživanje ove teme.

Stoga knjiga Stjepana Krpana, pisana na osnovi znanstveno-popularnog pristupa temi, predstavlja vrijedan pokušaj da se u širem vremenskom i prostornom razvojnom luku rasvijetle svestrani aspekti prošlosti i sadašnjosti potkapelskog, brinjskog kraja.

Na početku se nalaze recenzije (str. 5-6) Dragutina Pavličevića, znanstvenog savjetnika u Zavodu za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Zorice Rajković-Vitez, ravnateljice Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu te predgovor (str. 7-8) autora Stjepana Krpana.

Knjiga je podijeljena na deset poglavlja. U prvom se razmatra zemljopisni smještaj (str. 9-14) s osvrtom na prirodna obilježja, pučanstvo i lokalno ustrojstvo brinjskog kraja u prošlosti i sadašnjosti.

Slijedi povijesni pregled (str. 15-68), odnosno prilozi iz prošlosti brinjskog kraja od "ilirskog i rimskog doba" do uspostave neovisne Republike Hrvatske, zaključno s 1993. U sklopu ovog povijesnog pregleda obrađene su sljedeće teme: ilirsko i rimsko razdoblje, doseljenje Hrvata, frankopansko doba, Brinje u sastavu Senjske kapetanije, doseljavanje Vlaha, oslobođenje Like od Turaka, Vojna krajina od 1746., brinjska buna 1746., francuska uprava od 1809. do 1813., razdoblje Vojne krajine u 19. stoljeću, doba prema građanskoj Hrvatskoj, razdoblje 1918.-1939., stajničke žrtve 1925., bilješke o zdravstvu u brinjskom kraju, zabava, šport, kulturno-povijesne i političke djelatnosti u novijoj povijesti, brinjski kraj u Banovini Hrvatskoj i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, Jugoslaviji i, na kraju, u Republici Hrvatskoj.

Naselja i stanovništvo naslov je trećeg poglavlja (str. 69-78) u kojemu se govori o naseljima u brinjskom kraju (Brinje, Draženovići, Glibodol, Jezera, Kamenica Brinjska, Križ Kamenica, Križpolje, Letinac, Lipice, Stajnica, Lučane, Prokike, Rapajin Klanac, Vodoteč) i kretanju stanovništva u prošlosti.

Četvrto je poglavlje posvećeno govoru, obiteljskim i drugim imenima i zemljišnom nazivlju. Obradene su neka svojstva brinjskog govora, obiteljska i osobna imena, rodbinsko i blagdansko nazivlje, imena domaćih životinja, mjesno i zemljično nazivlje i rječnik manje poznatih riječi.

O običajnoj baštini i narodnim pjesmama govori se u petom poglavlju (str. 89-109). Uzeto je u obzir sljedeće: običajna baština, životni običaji, rođenje djeteta, svadbeni običaji, običaji vezani uz smrt, neki godišnji običaji, narodne pjesme i narodna nošnja.

U šestom poglavlju (str. 110-122) obrađena je crkvenost, napose najstariji poznati župnici, brinjski redovnici, pop Marko Mesić - brinjski župnik, crkveni život u Vojnoj krajini, brinjski dušobrižnici (popis od 1706. do 1940.), nove župe, crkvenost prema 20. stoljeću, ratna razaranja i poslijeratne obnove.

Slijedi sedmo poglavlje (str. 123-133) o školstvu i narodnoj prosvjeti s temama: trivijalna škola u Brinju, školske zgrade i učitelji, narodne škole u brinjskom kraju, školstvo između dva svjetska rata u Brinju, Križpolju, Jeze-

ranama, Stajnici, Letincu, Lipicama, Prokikama, Rapajin Klancu, Glibodolu i Vodotešu, školstvo nakon drugog svjetskog rata, školstvo danas, izvanškolsko narodno prosvjeđivanje, Matica hrvatska u Brinju.

Naslov je osmog poglavlja (str. 134-155) *Zaslužnici*. Riječ je o znamenitim i zaslužnim, često manje poznatim ličnostima brinjske i hrvatske povijesti, među kojima su odabrani i posebno obrađeni: Anž VIII. Frankopan-Brinjski (oko 1458.-oko 1521.), pop Marko Mesić (oko 1640.-1713.), osloboditelj Like od Turaka, Franjo Holjevac (1763.-1850.), krajiški časnik, Mate Vučetić (1769.-1824.), znanstveno-pedagoški djelatnik, Karlo Nikola Čolić (1784.-1850.), krajiški časnik, Ivan Brixy (1851.-1929), učitelj, Stjepan Ugarković (1863.-1957.), skupljač narodnog blaga, Josip Draženović (1863.-1942.), književnik, Janko Vuković-Podkapelski (1871.-1918.), prvi hrvatski admiral, Nikola Bićanić (1871.-1928.), kulturno-prosvjetni djelatnik, pop Stipe pl. Vučetić (1873.-1945.), svećenik, pravaš, general i vikar domobranstva u vrijeme NDH, Franjo Brozinčević (1874.-1933.), švicarski izumitelj i konstruktor, Stjepan Javor (1877.-1936.), hrvatski domoljub i mučenik, Matija Murković (1882.-1944.), general, Anton-Tone Pavlović (1884.-1941.), političar i narodni zastupnik na listi Hrvatske seljačke stranke između dva svjetska rata i Luka Perković (1900.-1948.), književnik.

O kulturno-povijesnim spomenicima u Brinju i okolici (ostaci Sokolca s restauriranom gotičkom kapelom sv. Trojstva ili sv. Marije, i dr.) govori se u devetom poglavlju (str. 156-163). Osvrt na viđenje brinjskog kraja u djelima drugih pisaca nalazi se u posljednjem desetom poglavlju (str. 164-172).

Na kraju se nalazi 48 fotografija s motivima iz brinjskog kraja 1995., popis korištene literature i izvora (str. 173-176), kazalo osobnih imena (str. 177-182), sažeci na engleskom, njemačkom i talijanskom jeziku (str. 183-185), bilješka o piscu (str. 187), pogovor Izdavačkog odbora Zavičajnog društva "Sokolac" Zagreb (str. 189) iz pera Josipa Vukovića i "kazalo", tj. sadržaj (str. 191-192). Posebnu vrijednost knjizi daje obilje slika, reproduciranih fotografija, ilustracija te brojni prilozi zemljovida, crteža, skica, reprodukcija izvorne građe, kao i drugo popratno gradivo.

O naravi knjige obavještava nas sam autor u naslovu: to su prilozi za monografiju, zapravo mozaik, fragmentarna, ali zanimljiva, korisna i povijesno utemeljena zavičajna knjiga koja je uz to i znalački lijepo opremljena.

Promišljeno podijeljena na temeljna poglavlja, ključna problematska područja prošlosti i sadašnjosti brinjskog kraja, knjiga predstavlja nezaobilazan priručnik kako za istraživača različitih znanosti, znanstvenih disciplina i područja, tako i za šire čitateljstvo, kojemu je u prvom redu i namijenjena, te mu je stoga stručno i metodološki prilagođena. Ona nesumnjivo otvara niz istraživačkih pitanja koja upravo obvezuju na daljnja produbljenija iztraživanja. Da bi se npr. izradio samo cjeloviti povijesni pregled, bilo bi neophodno potrebno, uz ostale izvore i literaturu, sustavno proučiti postojeću arhivsku građu rasutu po raznim fondovima i zbirkama, posebice u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, bečkim arhivima (osobito Kriegersarchiv Wien), Povijesnom arhivu u Karlovcu (neuporabljeni fond Narodnog odbora Kotara i Općine Brinje 1945.-1962.) i drugdje, što bi zahtijevalo i elaboraciju ostalih kulturno-povijesnih, etnoloških, jezikoslovnih i inih područja.

Čini se da je autoru najveću poteškoću, zbog velikog broja različitih činjenica i podataka, međusobno isprepletenih događaja, često usporednih i ponekad proturječnih procesa, činila prezentacija građe, nimalo lako prikup-

ljene istraživanjima u knjižnicama, arhivima i drugim ustanovama, a ponajprije u razgovoru sa živućim ljudima, Brinjanima, u zavičaju i izvan njega. Gradivo je ipak, uz neke manje pogreške, stanovite nepreciznosti i propuste, najvećim dijelom izloženo prilično sustavno i kronološki, ali i problematski po raznolikim područjima što je posebno važno za buduća specijalistička istraživanja. Knjizi možda nedostaje historiografski uvod, veća kritičnost izvora, popis izvora i literature odvojen od bilježaka i obrnuto, popis ilustrativne građe, kazalo mjesta i sl., a na kraju i zaključak, premda on ovakvoj knjizi nije možda ni potreban jer su to prilozi koji bi se u perspektivi mogli "zaključiti" tek monografijom. No, to su sitne opaske koje nimalo ne umanjuju iznimnu vrijednost knjige koja je pred nama.

Prošlost i sadašnjost brinjskog kraja koji je u svim epohama, i teškim vremenima usprkos, u "dobru i zlu", pratio sudbinu vlastite hrvatske domovine, a čije je sustavno istraživanje najčešće nepravedno zanemarivano u djelima i istraživačkim projektima hrvatske historiografije, dobiva time dužno, dostojno mjesto u sklopu širih političkih, gospodarskih, društvenih, kulturnih i inih događaja i procesa na ličkom i hrvatskom prostoru u prošlosti i sadašnjosti.

Sveukupno uzevši, možemo na kraju zaključiti da knjiga Stjepana Krpana *Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti - Prilozi za monografiju* predstavlja vrijedan i uzoran primjer istraživanja mikroregionalnih sredina.

Željko Holjevac

Miroslav KURELAC, *Ivan Lučić Lucius: otac hrvatske historiografije* (Školska knjiga, Biblioteka "Clio Croatica", Zagreb, 1994., str. 180)

Otac hrvatske historiografije, Trogiranin Ivan Lučić Lucius (1604.-1679.), autor brojnih djela kojima je utemeljio i obogatio hrvatsku povjesnicu, pripada nevelikom krugu ličnosti s hrvatskih prostora koje su već za života stekle visoka priznanja i međunarodni ugled. Monografija dr. Miroslava Kurelca, dugogošnjeg istraživača hrvatske historiografije XVI.-XVII. stoljeća, pokušaj je cjelovitog prikaza Lučićevog životnog puta te doprinos hrvatskoj i europskoj znanstvenoj baštini. Za izradbu djela autor se služio, osim Lučićevim djelima, njegovim konceptima, prijepiskom s suvremenicima i suradnicima, kao i opsežnom građom iz arhiva i biblioteka u zemlji i inozemstvu. U uvodnom poglavlju (str. 7-10) autor kritički upozorava na rezultate historiografije koja se bavila stvaranjem Ivana Lučića, izdvajajući rasprave V. Brunellija, B. Poparića, F. Račkoga i F. Šišića.

Poglavljem *Životni put Ivana Lučića Luciusa* (str. 11-30) predstavljeno je Lučićevo obiteljsko podrijetlo, kulturno ozračje odrastanja i početnog školovanja te nastavak visokoškolskog obrazovanja u Rimu i Padovi. Povratkom u Trogir započinje, uz obavljanje službenih dužnosti u gradskoj upravi, početak Lučićeva prikupljanja građe za dalmatinsku, napose trogirsku povijest. Suočavajući se s različitim pritiscima mletačke uprave, koja je prijekim okom gledala na Lučićevo prikupljanje građe o slobodinama dalmatinskih komuna, pogođen osobnim tragedijama, ali i ratnim ozračjem na širem dalmatinskom području, Lučić, u želji da nesmetano nastavi započeti rad, trajno napušta domovinu i odlazi u Rim (1655.). Jezgrovitim i čitkim opisom kulturnog i